

1.5 Holmen og Nyboder

København som hovedstad: Flådens eget bysamfund med orlogsværft og flådebase.

Beskrivelse af kulturmiljøet

Kulturmiljøet omfatter Holmen, herunder Nyholm, Frederiksholm, Christiansholm, Dokøen, Arsenaløen og Margretheholm samt Holmens Kirke og Kirkegård, Søkvæsthuset og Nyboder.

Begrundelse

Gennem 300 år var Holmen flådebase og orlogsværft og i lange perioder Danmarks største arbejdsplads med en afgørende rolle i landets industrielle udvikling. Holmen og Nyboder udgjorde sit eget bysamfund med arbejdspladser, boliger, kirke, kirkegård og hospital. Holmens militære funktion er stort set ophørt, men de mange bevarede anlæg vidner fortsat om flådens historie i København fra Christian IV's tid frem til 1993. Holmen er et af Slots- og Kulturstyrelsens 25 nationale industriminder.

Holmens orlogsværft

Nyholm blev etableret i 1690 ved opfyld inden for Christianshavns bastioner som en udvidelse af Orlogsværftet på Bremerholm (senere Gammelholm), hvor værftet blev oprettet omkring 1510. Efter en plan af flådechef Frederik Danneskiold-Samsøe blev Holmen fra 1748 udvidet med alle nødvendige faciliteter til skibsbygning, vedligeholdelse og udrustning. Den teknologiske udvikling og værftets skiftende behov blev løbende understøttet med opfyld af nye øer syd for Nyholm og opførelse af bygninger til administration, kaserne, værksteder, arsenal og vandflyverhangar. I 1924 blev Orlogsværftets aktiviteter udskilt fra flåden og samlet på Frederiksholm og Dokøen indtil værftets nedlæggelse i 1992. Holmen med undtagelse af Nyholm er siden overgået til civile anvendelser, hvor de bevarede bygninger er udnyttet til nye formål, og området er blevet fortættet med ny bebyggelse.

Holmens Kirke, Kirkegård og Søkvæsthuset

Holmens skibsværft havde en række tilknyttede faciliteter rundt i byen til at understøtte flådens ansatte. Holmens Kirke blev i 1619 indrettet i orlogsværftets tidligere ankersmedje på Bremerholm og senere udvidet og dekoreret i renæssancestil. Holmens Kirkegård blev indviet i 1666 til begravelse af flådens fattige matroser og deres familier. På Christianshavn blev der i 1775 indrettet et "søkvæsthus", dvs. sygehus for flåden, som flåden siden anvendte til skiftende funktioner, indtil det blev solgt i 2016 og omdannet til bl.a. hotel.

Nyboder

Nyboder blev opført fra 1631 til at huse flådens fastansatte mandskab, hvorved det blev muligt med kort varsel at mobilisere flåden. Siden er bebyggelsen både udvidet og reduceret flere gange og er i dag især domineret af toetagers længer opført i midten af 1700-tallet.

Bærende bevaringsværdier

- Holmens struktur som fritliggende øer adskilt af kanaler og grave og forbundet af broer samt områdets fortrinsvis retvinklede bebyggelsesstruktur.
- Holmens fredede og bevaringsværdige bygninger samt øvrige bygninger, kraner og dokker opført til flåden og værftet.
- Mindre elementer og spor fra flådens anvendelse i øvrigt, f.eks. belægninger, pullerter, bolværker mv.
- Holmens forsvarsværker, pladser, oprindelige gårdrum og grønne arealer, herunder Batteri Sixtus, A.H. Vedels Plads, Kuglegården, Marsmarken samt områdets alléer.
- Holmens Kirke med omgivende beplantning og fuldkronede træer.
- Holmens Kirkegård med kapel, gravsten, mindesmærker, allé og øvrig beplantning med en variation af arter.
- Nyboder bebyggelsesstruktur med lange længer af boliger og de brolagte byrum herimellem.

- Nyboders bygninger med deres arkitektoniske helhedspræg, herunder De Gule Stokke med facader pudset okkergule og tage i røde vingetegl, De Grå Stokke med facader i blank mur og skifertage, samt bebyggelsens skorstene, grønne døre, vinduer med sprosser og røde skodder samt de karakteristiske gadelamper.
- Søkvæsthuset på Christianshavn.

Sårbarhed

Holmen er sårbar overfor nybyggeri, som ikke er tilpasset områdets skala og bebyggelsesstruktur, eller som hindrer oplevelsen af anlæggets sømilitære historie. Kulturmiljøets bygninger er, i det omfang de ikke er sikret gennem fredning og bevaringsbestemmelser, sårbare overfor om- og tilbygning, der ikke er tilpasset bygningernes historiske militære og/eller industrielle udtryk. De ubebyggede arealer er sårbare overfor ændringer, herunder ændringer af belægning og tilføjelser af byrumsinventar, skiltning og beplantning, der ikke er tilpasset byrummenes historiske karakter.

Nuværende sikring

- Mange af Holmens bygninger og deres omgivelser, herunder størstedelen af Nyholm, Nyboders bygninger og omgivelser samt Søkvæsthuset er fredede.
- Batteri Sixtus er beskyttet som fortidsminde, og mindre dele af Nyholm, Arsenaløen og Margretheholm er omfattet af fortidsmindebeskyttelseslinjen.
- Holmens Kirke og Kirkegård er beskyttet af lov om Folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde.
- En række bygninger på Holmen er udpeget som bevaringsværdige i kommuneplanen.
- Holmen er omfattet af en lokalplan, der udpeger bevaringsværdig bebyggelse.

Udviklingsmuligheder

Dele af kulturmiljøet, navnlig Nyboder, Holmens Kirke og Holmens Kirkegård har meget begrænsede udviklingsmuligheder. Holmen har gennemgået en omfattende byomdannelse, hvorfor yderligere fortætningsmuligheder er begrænsede. Eventuel ny bebyggelse og omdannelse af bygninger og byrum til nye anvendelser skal understøtte Holmens skala, struktur og bebyggelsens arkitektoniske udtryk.

